

An aerial photograph of a dense forest. A person in a dark suit and a white hat stands on a path, looking at a large, light-colored rectangular object, possibly a map or a piece of paper, laid out on the ground. The forest is dense with trees, and the overall tone is dark and grainy.

Donald

Projektarbete

KRUT 15

Innehåll:

TEMA – Projektarbete

Redaktionell inledning: Kvalificera projektarbetet! 4

Magdalena Nordenson & Mikael Palme:
Den som vill fånga tigerungar måste ge sig in i tigers håla. En intervju med Gunnar Sundgren 16

Jesper Svenbro: Kritik av den rena representationen 31

Carina Fast: Projekt fabrik. Om fabriksprojekt i danska skolor 32

Bengt Nerman: Skendemokrati och marknadsanpassning. Projektorganiserad undervisning på Journalisthögskolan 40

Jesper Jensen: Det är svårt 56

Mikael Palme: Problemorientering är ingen formsak. En intervju med Unn Sollie 57

Knud Illeris: Projektarbete – en lägesbestämning 1980 63

In i tigers håla. . .

Ett projekt om projekt. Gunnar Sundgren berättar om hur man studerar de klassiska misstagen, begår dom i alla fall och till sist lär sig av dom. Bakgrunden är Stor-PUFF – försöken med projektstudier på fem folkhögskolor, från Samernas i norr till Göteborgs i söder. Resultatet: en början på en lokal och självständig studieplan. s 16

Vad händer på JH?

”Projektorganisering” och ”demokratisk” organisation bildar ryggraden när den statliga journalistutbildningen anpassas till massmediaindustrins intressen. Bengt Nerman berättar historien, förankrad i Journalisthögskolans femtonåriga utveckling. Och KRUT gissar att här finns gott om sprängstoff – så här har saken aldrig presenterats inför offentligheten. s 40

Projektarbete 1980

Knud Illeris är en av grundgestalterna i den skandinaviska diskussionen om projektarbete. Här skriver han själv om hur han ser på läget idag: den ekonomiska krisens betydelse, näringslivets krav på arbetskraften, elevernas motivation. s 63

Bråket kring kursplanerna

Makten över läroplansskrivandet börjar glida SÖ ur händerna. Vilka krafter tar över? s 76

Varning för Gymnasieutredningen!

Från den statliga gymnasieutredningen börjar information läcka ut – efter årtal av arbete i det tysta. I planerna ingår en nedmontering av gymnasiet i ett modulsystem efter nordamerikanskt mönster. Idéerna bygger på en liberal myt om det fria valet. En myt som passar väl för nya behov av sortering och anpassning. s 79

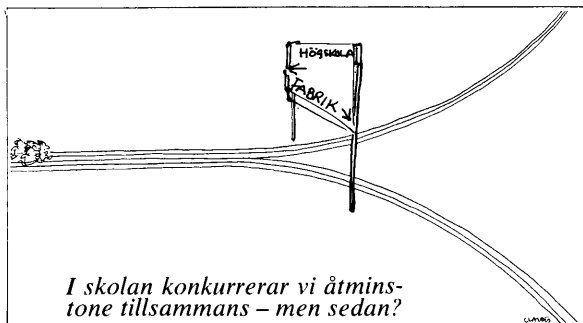

VI LIBERALER

Bild: Christer Themptander

Solidaritetsfonden

KRUT:s solidaritetsfond – som ska stödja samarbetet mellan skolan och andra arbetsplatser – börjar fungera. Läs om första stödprojektet och om hur du kommer in i bilden. . . s 83

1 – KRUT 15

Innehåll:

AKTUELLT

- Donald Broady: Vad vill Mogård med grundskolan?*.....76
- Sven Frostensson, Benny Hellis, Mats Wingborg: Vad händer med gymnasieskolan?*79
- Mats Wingborg: "För ungdomarnas skull" sa skolministern*81
- Solidaritetsfonden börjar fungera*.....83
- Några erfarenheter från en resande folkhögskola*85
- Debatt: Sigtuna Hum**
- Folke Åkerblom: Enögd skolkritik – exemplet Sven Hartman*.....86
- Sven Hartman: Enögd eller hemmablind?*.....89

LÄST

Att organisera omvärlden – Den dolda disciplineringen – Överleva skolan? – Kontext nr 40: Alternativa läroprocesser – SYO i utveckling – Politisk terapi – Marx och kulturen – Rätten till lättja

ANSLAGSTAVLAN

Johannes Beck till Sverige! – SOL – Stadsstudier – Elevförbundet – Färnebaskolan – KU – SECO – Sociodrama

Omslagsbild: Alf Linder: Jordisk extas. Fotomontage 19/1

Redaktionell inledning

Kvalificera projektarbetet!

Det har gått troll i "projektarbete". Ordet har kommit att symbolisera nymodiga, omstörtande pedagogiska idéer; kanske för att försök med projektorganiserad undervisning tillhör de få spår som återstår efter sjuttitalets alternativpedagogiska yra.

Och det har gått inflation i ordet "projektarbete". Så snart lärarn låter eleverna vara ifred i ett hörn av biblioteket kallas det projekt. I den vulgära skoldebatten cirkulerar föreställningen att projektorganiserad undervisning skulle vara vanligt förekommande på skolorna idag. Trots att själva ramarna för skolarbetet – schemasplitringen, avsaknad av arbetsutrymmen för eleverna, den individuella betygsättningen – gör det praktiskt taget omöjligt att genomföra projektarbete åtminstone på högstadium och gymnasium. Längre ner i årskurserna kan någon form av projekt kanske förekomma, men som marginalföreteelser, liksom på högskolorna. Det är närmast på folkhögskolorna som projektorganiserad undervisning prövats en längre tid och mer konsekvent och blivit föremål för utvärdering (jfr intervjun med Gunnar Sundgren i detta nummer av Krut).

Vad är då projektarbete? Är projektarbete bra eller dåligt? Enda sättet att besvara sådana frågor är att anlägga ett historiskt perspektiv, att ta reda på varför och hur försök med projektorganiserad undervisning vuxit fram, hurdana villkoren varit, vilka problem man försökt lösa. Själva ordet "projektarbete" har ju använts i alla möjliga betydelser och sammanhang, och i sig är projektorganiserad undervisning förstås varken bra eller

dålig, lika litet som föreläsningsformen eller vilken annan pedagogisk form som helst.

Projektarbete ingen sjuttiotals-uppfinning

Däremot har projektorganiserad undervisning haft bestämd innebörd i olika konkreta sammanhang, och fungerat bra eller dåligt i förhållande till de specifika villkoren för undervisningen och målen för den och till de problem man försökt bemästra. Projektarbete måste diskuteras i samband med villkor och mål för undervisningen i olika konkreta sammanhang, inte som något mystiskt, diffust fenomen, en "pedagogisk idé" att tycka bra eller illa om. Det hindrar inte att problemorienterad undervisning kan ha förtjänster som annan undervisning saknar och att dessa förtjänster hänger samman med "arbetssättet" – att kunna överbrygga klyftan mellan vardagserfarenheter och abstrakt kunskap, att skapa aktiva kunskapssubjekt och inte passiva osv. Men förverkligandet av sådana egenskaper i arbetsformen "problemorienterad undervisning" kan aldrig lösas från de specifika villkoren för undervisningsprocessen – lika lite som de speciella förtjänsterna i föreläsningsformen (t ex att på kort tid gå igenom ett omfattande material) kan förverkligas om inte vissa förutsättningar är uppfyllda.

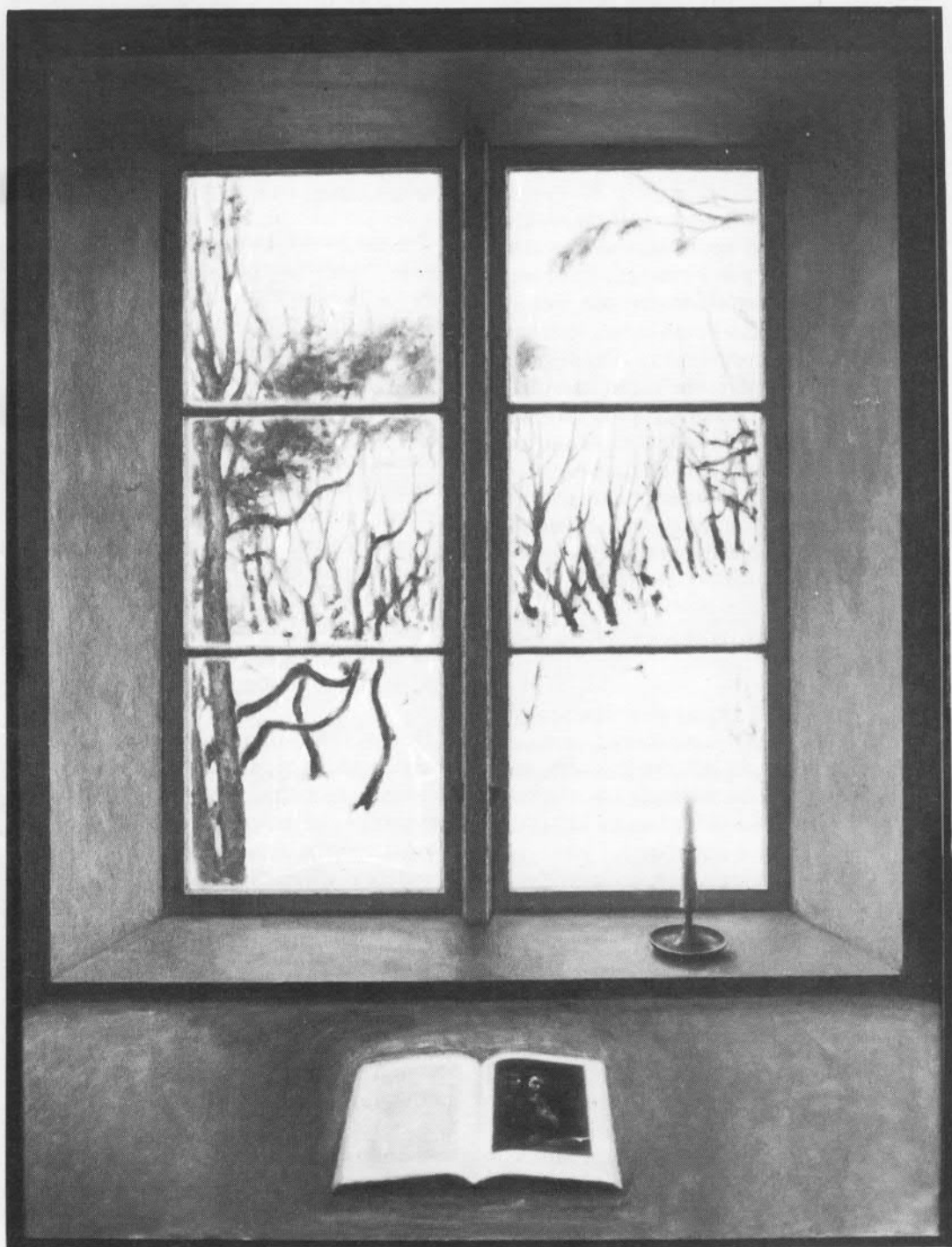

Bild: Ola Billgren; Verklighetens fönster

Projektorganiserad undervisning är ingen juttitotalupppfinning. Redan inom den amerikanska progressivistiska rörelsen, vars glansperiod inföll under tio- och tjugotalet, var projektmetoden en omtalad och välkänd företeelse. Tack vare främst William Heard Patrick (*The Project Method*, 1918), som var en central gestalt inom lärarutbildningen, lärde sig generationer amerikanska lärare att arbeta enligt "projektmetoden". Progressivistiska idéer nådde som bekant också Sverige först från Tyskland, fr o m 40-talet övervägande från USA, förmedlade av Alva Myrdal och andra socialdemokrater. Det var idéer om "eleven i centrum", att utgå från deltagarnas erfarenheter och behov, grupparbete osv, och dessa idéer, som kom att flyta in i "den nya skolans" ideologi och läroplaner, var inte tankefoster utan hade sina betingelser i förändrade villkor för lönarbetarna, industrins nya krav, folkomflyttningar, upplösningen av tidigare uppfostningsmönster etc, vilket sammantaget gjorde traditionella pedagogiska metoder ofunktionella. (Se vidare artikeln om "Progressivismens rötter" i KRUT 10).

Studentrevolt och statliga reformer

På liknande sätt betingades den senaste återupptäckten av projektarbetsmetoden för tio år sedan av att tidigare inlärningsmetoder i bestämda sammanhang blivit ofunktionella. I Sverige liksom på andra håll (kanske tidigast och mest omfattande i Västtyskland) var ungdomsrevolten en avgörande betingelse för projektmetodens renässans. Delar av den unga generationen tog avstånd från den borgerliga världsbild de fått sig till livs i 50- och 60-talets skola. Och åtskilliga hade, i FNL-grupper, byalag, vänstergrupper skaffat sig erfarenhet av att själva formulera problem och söka kunskap; studiecirkeln, folkrorelsernas klassiska studieform, återfick något av sin forna betydelse som alternativ till de hierarkiska, borgerliga inlärningsformerna.

När denna 68 års generation läste Freire och Illeris och fann något att ta till sig, be-

rodde det alltså på att de kände igen sig. De hade prövat "projektorganiserade" studier redan innan Freire och Illeris översattes. Så hade tex på Teckningslärarinstitutet i Stockholm den nya vänsterorienterade studerande- och lärarkår som definitivt övertog makten mot slutet av 60-talet förespråkade en arbetsområdesorientering som liknade det som senare benämndes projekt. (En viktig bok i sammanhanget var Gert Z. Nordströms och Christer Romilsons *Bilden, skolan och samhället*, 1970.)

Nu ska man förstås akta sig för att över-skatta studentrevolutionärernas insatser. Vad de åstadkom på universiteten var kanske främst smärre kulturrevolutioner här och var i uppgörelsen med professorsväldet. Någon ämneskritisk rörelse av det slag som den danska studentrevolten kunde etablera lyckades aldrig få ordentligt fotfäste på de svenska universiteten. Under några år existerade Kritiska seminarier och institutionsgrupper, men förde en tynande tillvaro och förvisades snart till sammanhang helt eller delvis utanför universitetsinstitutionerna – till Nordiska sommaruniversitetet, alternativa tidskrifter eller andra håll. Åtskilliga av dem som arbetat för en förändring eller förnyelse av institutionerna försvann helt från dem.

De svenska studentrevoltörerna skulle snart upptäcka att de stod inför en betydligt mäktigare motståndare än de gamla borgerliga professorerna och en motståndare som kunnat utnyttja dem i sin förvandling av universiteten: staten. Studenterna krävde medbestämmande, men fick de av socialdemokratin sedan länge planerade teknokratiska universitetsreformerna: U 68, H 75 och allt vad de kom att heta. Utrymmet för bedrivande av kritisk vetenskap blev mindre än någonsin. I Danmark var de historiska förutsättningarna för studentrevolten andra. Den statligt regisserade anpassningen av universiteten till administrationens och näringslivets behov hade inte kommit igång och den danska socialdemokratin höll delvis studentrörelsen om ryggen i dess uppgörelse med det gamla universitetet. Socialdemo-

Bild: Tomas Södergren/Mira

kratins, studentrörelsens och de progressiva kapitalfraktionernas intressen sammanföll i skapandet av de nya radikala universitetscentra i Roskilde och Aalborg.

Pedagogik för förtryckta

Just Paolo Freire kom som bekant att figurera åtskilligt i debatten. Hans **Pedagogik för förtryckta** översattes redan 1972 på ett halvkristet förlag, Gummessons, och trycktes om i många upplagor. Och innan dess var Freire känd på våra breddgrader i radikala kristna kretsar och introducerad i samband med några ekumeniska möten; men redan i inledningen till den svenska översättningen var det religiösa inslaget hos Freire kraftigt nedtonat till förmån för det politiska. Boken var särpräglad och svårläst, den lästes nog inte från pärm till pärm av värst många. Men Freires vokabulär var suggestiv: förtryckare contra förtryckta, bankundervisning contra problemformulerande undervisning; frigörande pedagogik; genererande teman, osv – ord som dessa kunde man lätt ta till sig och skänka den innebörd man hade behov av.

Inte så få av 68 års generation hade givit sig in på lärarbanan, och för dem fick Freire avsevärd betydelse, inte minst för att han föreföll erbjuda en lösning på ett problem av närmast existentiell art: De ville verka som pedagoger för att bidra till samhällsförändringen, men att i en borgerligt dominerad skola bedriva undervisning med antikapitalistiskt innehåll är svårt. De som försökte åkte ofta på pumpen, och även om de slapp repressalier från skolledning, kolleger eller föräldrar, märkte de snart att missionerande sällan fick avsett resultat. Men Freire, som han ofta tolkades (med orätt, menar vi), föreföll mena att en viss pedagogisk **form** kunde vara medvetandegörande.

Freire i Sverige

En viktig fråga i förlängningen av Freireläsandet var: Vilka är de förtryckta hos oss? I nordöstra Brasilien, var det fattigbönder och egendomslösa lantarbetare, det stod lika klart som att förtryckarna var jordägarna

och den inhemska och internationella, imperialistiska bourgeoisin. Men i Sverige?

De marxistiskt orienterade iakttog klassförtryck också i Sverige, och i den svenska skolan. De förtryckta att solidarisera sig med var arbetarklassens barn. Och somliga konstaterade att också medelklassbarnen var förtryckta i skolan, att de kapitalistiska tvångsmekanismerna grep in i och deformerade **allas** läromöjligheter; att exempelvis skolans språk inte var medelklassens, utan ett könlöst och "klasslöst", syntetiskt språk, som knappast var i någons intresse. (Bland de skribenter som intog denna ståndpunkt kan nämnas Gutt & Salfner, översatta till svenska 1977).

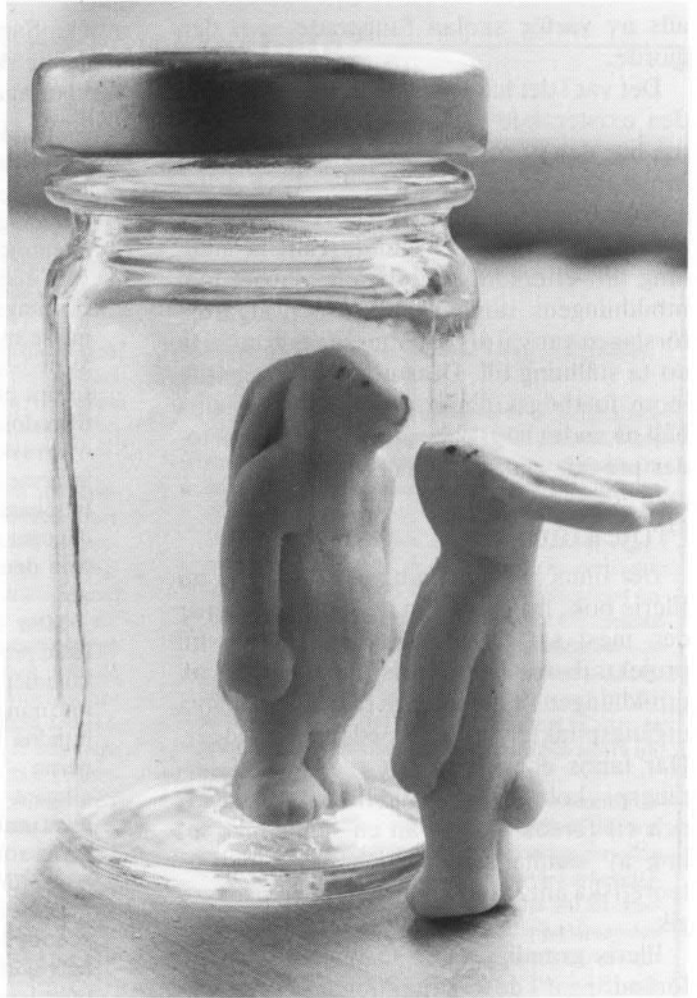
Men vänstern var inte den enda och förmodligen inte heller den största falangen inom den skolkritiska och alternativpedagogiska rörelse som växte sig starkare under första hälften av sjuttioalet. En välbekant riktning, representerad t ex av den statligt påbjudna dialogpedagogiken, menade att **barnet** är förtryckt i vår barnfientliga kultur; därav betoningen av subjekt/subjektförhållandet och den urskiljningslösa dialogen.

Ytterligare en falang, med fäste inom bl a elevvårdarkåren, såg de ur skolan **utslagna** som de förtryckta, och koncentrerade sitt intresse till dem. (Jordbroprojektet: **Skola i förort**, 1977).

En stor del av den skolkritiska och alternativpedagogiska strömningen var alltså inte alls marxistiskt orienterad. Särskilt i början av sjuttioalet var de anti-auktoritära strömningarna starka. I rask följd översattes ett par av Neills böcker, t ex **Fria barn – lyckliga människor**, 1974 – en symptomatisk försvenskning av originalets lakoniska titel **Summerhill**.

Socialisationsproblem för pedagogiska konsekvenser

Inom en organisation som Aktiv skola hade kanske hälften av medlemmarna visserligen läst sin Göran Palm, men betraktade sig inte som socialister eller kommunister eller marxister, utan var närmast humanistiskt

Skulptur: Eva Lagerheim
Foto: Gunnar Smoliansky

Sjuttitalsupptäckt?

sinnade. Och omtanken gällde inte bara barnen, lärarna hade också för egen del intresse av drägliga och utvecklande arbetsvillkor. Efterhand hade också skolans problem blivit svårare, det var inte lätt att motivera ungarna. Suget efter nya metoder var starkt. Resultatet av den anti-auktoritära strömningen var också delvis förvirring och oklara auktoritetsförhållanden – den "eftergivenhetens pedagogik", varom Erling Lars Dale talar i sin nya bok, förekom (och förekommer) förvisso, och nu inte längre bara i förhållande till vissa barn, de utslagna – som skolan som institution alltid struntat i – utan i förhållande till hela elevkollektivet. Vilket alltså inte hade sin grund främst i att lärarna

hade antiauktoritära idéer inuti huvudet (sådana lärare utgjorde trots allt en försvinnande liten minoritet), utan i faktiska socialisationsproblem som följd av omvandlade familjemönster, kommersialism och annat runt skolan.

Allt detta skapade marknad åt massmediaindustrin. Amerikanska debattböcker från 60-talet översattes; de hundratusentals lärarna var ett köpstarkt kundsegment, vars osäkerhet de kommersiella förlagen inte var sena att utnyttja. Gemensamt för de amerikanska debattböckerna var att de visserligen registrerade problem i den traditionella undervisningen men serverade lättviktiga åtgärdsförslag och i stort sett inga analyser

alls av **varför** skolan fungerade som den gjorde.

Det var i det här moraset av missnöje med den existerande skolan och en massa prat om hur den borde vara, som Illeris bok om projektarbete, **Problemorienterad och deltagarstyrd undervisning**, (1974), av många upplevdes som något handfast att ta ställning till, eftersom både resonemangen om utbildningens samhällsvillkor och åtgärdsförslagen var väl argumenterade och möjliga att ta ställning till. Dessutom hade, särskilt inom folkhögskolorna, men också på sina håll på andra högskolor, projektarbetsmetoder prövats redan förut i Sverige.

Projektarbete

Det finns här anledning att återknyta till Illeris bok, frågan är om den inte än idag är den mest systematiska introduktionen till projektarbete. Hos Illeris var analysen av utbildningens samhälleliga funktioner själva utgångspunkten för hans pedagogiska idéer. Här fanns också en klart redovisad inlärningspsykologi, inspirerad främst av Piaget, och ett försök att utifrån en sammankoppling av samhällsanalys och psykologiskt-teoretiska antaganden formulera en pedagogik.

Illeris grundläggande resonemang gällde förändringar i de kvalifikationskrav samhället och näringslivet ställer på utbildningssystemet – i kraven på de kunskaper och förmågor utbildningen förväntas ge eleverna på olika nivåer. Enligt Illeris analys får de avancerade kapitalfraktionerna allt mindre behov av speciella "fasta" kunskaper hos arbetskraften. Istället kräver de samarbetsförmåga, flexibilitet, kreativitet och en förmåga till snabb anpassning till olika slags jobb och yrkeskunskaper. Ur kapitalets synvinkel är det därför viktigt att eleverna "lära sig att lära", kan arbeta i grupp osv – och här är den traditionella undervisningen ofunktionell.

De nya kvalifikationskraven samverkar, menade Illeris, med de politiska behoven av att utbildningssystemet ska vara "rättvist" och "jämlikt" för att upprätthålla sin legiti-

mitet. Sammanhållna klasser och längre skolgång skapar behov av nya metoder i undervisningen och projektorganiserad undervisning kan här också visa sig vara ett billigt alternativ:

Pedagogiska reformer som bygger på de grundläggande didaktiska principerna om problemorientering och deltagarstyrning tycks vara enda möjligheten att effektivt bringa utbildningsformerna i närmare överensstämmelse med de allt mer påträngande behoven av helhetsbetonade kvalifikationer utan att erfordra ökade resurser, medan man samtidigt tillgodoser jämlikhetsmålet. Det är därför inte överraskande att man kan iakttä ett växande intresse för reformer med en sådan inriktning, inte bara bland så kallade "progressiva" pedagoger utan från många olika håll, inte minst från den mer avancerade delen av näringslivet.

Men utbildningsreformer som syftar till ökad problemorientering och deltagarstyrning kommer naturligtvis också att möta motstånd, inte minst från lärare och andra som känner sig bundna vid de bestående utbildningstraditionerna – och från människor som bara mer allmänt upplever decentraliseringen, deltagarstyrningen och raseringen av ämnesgränserna som ett angrepp på den bestående samhällsordningen.

Därför kan sådana reformer lätt komma att genomföras med bristande konsekvens, som halvhjärtade kompromisser. Och sådana kompromisser kommer att vara tämligen verkningslösa inför de problem som tränger sig på.

Så skrev Illeris 1974, och man kan tycka att den aktuella svenska diskussionen om projektarbete inte nått mycket längre. Bland annat höjs nu varningsrop för att projektstudier kan ligga i kapitalets intresse. Men det var ju just detta som var Illeris utgångspunkt! Att projektstudier förmodligen ligger i de avancerade kapitalfraktionernas intresse, och **just därför**, och för att de är billiga, är möjliga att genomdriva med statlig sanktion – annars vore ju alltihop bara fromma förhoppningar – , men att samtidigt projektarbete kunde ligga i arbetarklassens intresse. Teoretiskt har diskussionen om de **samhälleliga betingelserna** för projektarbete knappast utvecklats mycket längre än så. ▶

Vad är projektarbete?

Det har gått inflation i ordet "projektarbete". Och det är intressant att fråga sig varför det blivit så, mot vilka behov och intressen (i undervisningspraxis, i skolbyråkratien, hos utbildningsdebattörerna) den inflationen svarar. Begreppsförvirringen har inte precis underlättat diskussionen om projektarbetets villkor och möjligheter. Bland annat har den gjort det möjligt att döma ut "projektundervisning" ungefär på samma svepande sätt som det blivit gångbart att göra upp med något man kallar "alternativpedagogik". Omvänt, tycks det lika möjligt att hysa naiva föreställningar om själva projektmetodens saliggörande verkningar.

För att något minska denna förvirring har vi tyckt det vara lämpligt att här kort redovisa den användning Berthelsen/Illeris/Poulsen gör av begreppet "projektarbete" i sin bok med samma namn, *Projektarbete* (1979). Där heter det:

"Projektarbete definierar vi här som en undervisningsmetod där eleverna – i samarbete med lärare och ev andra – utforskar och behandlar ett problem i nära anslutning till den samhällsliga verklighet där det förekommer. Detta innebär att arbetet ska ge ett ständigt vidgat perspektiv och en allt mer djupgående insikt, att problemet angrips ur en rad skilda infallsvinklar som skär tvärs över de traditionella ämnesgränserna, och att valet av teorier, metoder och hjälpmedel styrs utifrån den valda problemställningen. Lärarens roll är inte bara att förmedla kunskap, utan han/hon ska i första hand vara igångsättare, inspiratör, "ramgivare" och konsult. Arbetet ska utmynna i en konkret produkt, som kan vara en muntlig redovisning, en skriftlig rapport eller komma till uttryck genom andra medier eller handlingar." (s 16f)

Senare preciserar författarna sina kriterier för problemval:

- "a. Problemet ska spontant upplevas som relevant och engagerande av samtliga deltagare i gruppen.
- b. Problemet ska vara av en sådan art att det kan ge utgångspunkt för en belysning av existerande samhällsstrukturer, i synnerhet sådana samhällsliga motsättningar som kan peka fram mot möjliga förändringar.
- c. Problemet ska inrymma konkreta handlingsmöjligheter för deltagarna.
- d. Problemet ska vara sådant att deltagarna kan försäkra sina möjligheter att få arbete och klara sig i det existerande samhället – och i den mån det finns utifrån fastställda innehållsliga krav på utbildningen, ska problemet vara relevant i förhållande till dessa." (s 238)

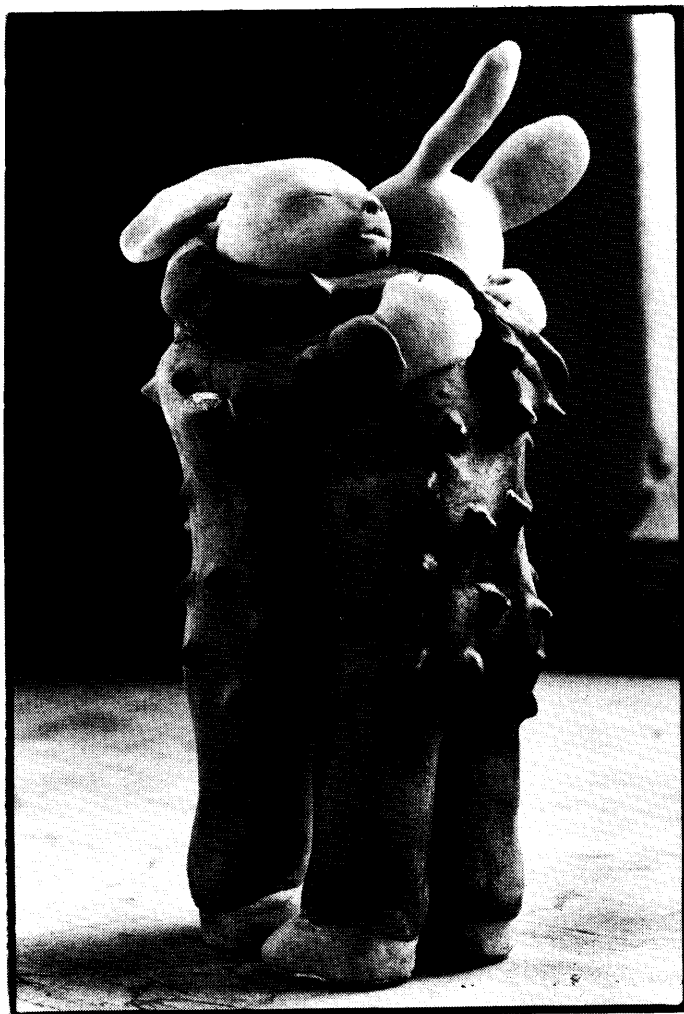
I den svenska utgåvan av Berthelsen/Illeris/Poulsens bok har de svenska fackgranskarna (Lars Lindström och Gunnar Sundgren) tillfogat en kommentar, som kan vara värd att återge, där de gör en

distinktion mellan *problemorientering* och *projektarbete*:

"Begreppet *problemorientering* är en innehållsbestämning som står i motsättning till ämnesorientering eller (akademisk) disciplinorientering. Det talar om att *utgångspunkten för undervisningen/studierna är problem eller frågeställningar som utforskas och behandlas ur ett helhetsperspektiv i nära anknytning till den samhällsliga verklighet som de förekommer i*. I ett problemorienterat undervisnings/studieförlopp förekommer projektarbete vanligen tillsammans med andra arbetssätt som lektionsundervisning, gruppövningar osv. En central fråga för en problemorienterad utbildningsstrategi är hur man i studierna skapar en organisk enhet mellan projektarbete och andra undervisningsformer.

Begreppet *projektorganisering* är en formell bestämning som står i motsättning till såväl den traditionella, förmedlande undervisningsmetoden som det ostrukturerade, antiauktoritära arbetssättet med "eleven i centrum". Det talar om att arbetet planeras av deltagarna i samråd med lärare och ev andra inblandade (s k deltagarstyrning), utmynnar i ett påtagligt resultat (s k produkt), och detta bör vara sådant att det kan användas också av andra, inom eller utanför utbildningsinstitutionen. Projektorganiserade studier behöver inte i sig utgå från verkliga problem, utan kan vara av beskrivande eller refererande karaktär utifrån ett tema, ämne eller arbetsområde. Projektorganisering som en ren studieform, utan ett problemorienterat innehåll saknar dock större intresse ur inlärningsmässig och pedagogisk synpunkt." (s 17f)

I de problemorienterade studiernas och projektarbetets teori och praktik inställer sig en rad frågor eller problem, varav flera diskuteras i de olika bidragen till det här numret av KRUT: Hur långt sträcker sig t ex principen om deltagarstyrning? Vilka konsekvenser får problemkriterier av det slag Berthelsen/Illeris/Poulsen ställer upp? Kan ett undervisningsförlopp vara problemorienterat och samtidigt garantera att elevernas/deltagarnas studier ingår i en (på förhand uppställd?) helhet? Hur förhåller sig problemorienteringen till olika av ämnet (disciplinen) motiverade krav på innehållet? Osv.

Skulptur: Eva Lagerheim
Foto: Gunnar Smoliansky

Sjuttiotalsdröm. Subjekt/subjektförhållande?

Projekterfarenheter

Inte heller praktiskt har projektarbete prövats i så särdeles stor skala eller mer systematiskt. I grundskolan torde det mest långtgående försöket vara det vid Brattebergsskolan på Öckerö, där man som mest använt 11 timmar i veckan till fritt valt projektarbete men nu är i färd med att skära ned på den tiden. Intresset för projektstudier finns kvar (Enligt Lgr 80 skall tid avsättas för temastudier, i SÖ:s förarbeten talades om projektstudier). Men någon mer systematisk och kritisk erfarenhetsuppsamling har inte gjorts; däremot finns det gott om solskenshistorier om lyckade försök, som säger föga om betingelserna för verksamhe-

ten.

Inom vuxenutbildning, på universitet och högskolor, tycks en hel del av vad som benämnes "projekt" gå i pakt med ekonomisk nedskärning, minskande lärarinsatser och allmän urvattning. Det har ofta blivit "halvhjärtade kompromisser", just som Illeris fruktade, som ibland fungerar effektivt systembevarande. Som det förlopp på Journalisthögskolan Bengt Nerman beskriver i en artikel i det följande; där blev projektstudieformen en legitimation när massmediaindustrins krav skulle sammanjämkas med föreställningen om en obunden, statlig högskoleinstitution.

På andra håll (exempelvis i Stockholm på

Teckningslärarinstitutet och Tekniska Högskolans arkitektursektion) där projektarbetsformen utvecklats som en följd av krav "underifrån", från en radikaliserad elevkår, sitter idag stackars lärare och försöker fösa in motvilliga elever som inte alls har samma kritiska kunskapsintresse som 68 års generation, in i projektorganiserade undervisningsformer. Där skulle förmodligen former som tillåter hårdare lärarstyrning göra större nytta.

Kvalificera projektarbetet!

Mycket återstår att göra, både teoretiskt och i praktiska projektförsök. Diskussionen om projektorganiserad undervisning är inte avslutad; just nu är det på åtskilliga håll opportunt att försvara traditionella undervisningsmetoder och döma ut bl a projekt-

metoder; som vore det hela en åsiktsfråga: är du för eller emot projektarbete? Det skallet vill vi inte instämma i, den opportunistiska kritiken mot projektorganiserad undervisning brukar riktas mot barnsjukdomar: formfixeringen, de oklara auktoritetsförhållandena, myten att läraren kan vara "med-studerande" på nivå med eleverna osv. Men sådant har de mer utvecklade försöken med projektarbete passerat; vi vill t o m hävda att bland dem som mer systematiskt arbetat med projektorganiserade undervisningsförlopp återfinns de som mer än de flesta brottats med **just** problem som rör undervisningens innehållsliga sida contra formsidan, auktoritetens problem samt läraransvaret. Det hoppas vi ska framgå av de följande artiklarna i detta nummer av KRUT. ■

Donald Broady Göran Folin Mikael Palme

Förslag till vidare läsning

Sociologisk fantasi

I inledningsartikeln till det här numret av KRUT framhävs två böcker som mer än andra inspirerat svenska försök med projektorganiserad undervisning. Den första var Paulo Freires **Pedagogik för förtryckta** (1970, svensk övers på Gummessons redan 1972; Inom kort kommer Staffan Selander, Lärarhögskolan i Stockholm, att lägga fram en avhandling om Freire som också behandlar Freire i Sverige). Den andra boken var dansk, Knud Illeris **Problemlöslöshet och deltagarstyrd undervisning** (1974, sv övers W&W 1976; Illeris har aviserat en delvis nyskriven nyutgåva). Vid sidan av dessa bägge böcker bör man nog nämna en tredje, som haft stor betydelse för den marxistiska diskussionen i ämnet: Oskar Negts **Sociologisk fantasi og eksemplarisk indlaering** (1968, dansk övers Roskilde Universitetsforlag 1975). Negt var vid sextitalets mitt engagerad i kursverksamhet för fackföreningsfunktionärer, och ville med sin bok bl a plädera för en arbetarutbildning som tränar deltagarnas "sociologiska fantasi", dvs förmågan att förbinda skilda sfärer i samhället med varandra – att t ex se hur ekonomiska skeenden hänger ihop med politiska, eller med ideologiska – samt förmåga att sätta händelser i den egna livshistorien i samband med vad som samtidigt hänt i samhällsutvecklingen: t ex samband mellan den egna arbetslösheten och den politisk-ekonomiska utvecklingen i samhället. Utvecklade försök i samma riktning har senare förekommit exempelvis under en period i Italien inom den utbildning på betald arbetstid som italienska Metall och andra fackförbund tillkämpat sig (se t ex KRUT 2, 1977, s

98ff), och faktiskt också på sina ställen i Sverige i samband med uppsvinget för arbetarstudiecirklar, lokalhistoria och folklig teater typ Spelet om Norbergsstrejken. Negts bok är fortfarande aktuell; dessvärre är den ganska trögläst.

Vi har också nämnt alla de umbärliga amerikanska tyckarböcker om skolan som sköljde över oss under sjuttitalet. Fortfarande producerar förlagen en strid ström av dylika böcker, idag oftare skrivna av svenskar men med samma amerikaniserade terapeutiska eller kommunikationsteknokratiska inriktning. Forskningsrapporter med likartat innehåll flödar också från de pedagogiska institutionerna. Hela genren torde bl a vara uttryck för psykologprofessionens och diverse kommunikationsexperters ambition att muta in en marknad åt sig, inte minst en arbetsmarknad.

Många skrifter om projektmetoden är av liknande slag. De uppehåller sig vid formerna för umgänget; problemet, innehållet hamnar i skymundan. Vi tycker det kan finnas skäl att hålla fast vid att problemorienteringen bör vara kärnan i den projektorganiserade arbetsformen. Att fastna i formen, att följa vissa förutbestämda steg som metodhandledningarna brukar föreskriva kan vara riktigt illa:

När vi fick metodhandledningen "Forskning i studiecirkel" från Brunnsvik i vår hand, så blev det helt stopp i studierna. Först när vi kom på att läsa in den i byrålådan kom vi igång igen

berättade några arbetare som deltagit i ABF:s cirklar om "Bergslagsbygd i förvandling" (Fönstret 1980:3). Däremot är det värdefullt att ta del av konkreta erfa-

renheter av försök med projektarbete, förutsatt att redogörelserna inte är alltför förgyllda.

Projektrapporter

Ett par böcker som i det avseendet är bättre än de flesta av Berthelsen/Illeris/Poulsen **Projektarbete** (1977, sv övers W&W 1979; en grundligt omarbetad tredje upplaga har kommit på Borgens forlag 1979) samt Ollén (red) **Att studera problem. Tio exempel på projektarbete vid universitet, högskolor, folkhögskolor** (W&W 1978). Knud Illeris och andra bedriver f n en försöksverksamhet med projektorganiserade studier inom dansk yrkesskola, varifrån hittills ett tiotal rapporter kommit som kan beställas under adress efg-projektet, c/o Jørgen Rafn, RUC, Hus 038, Postbox 260, 4000 ROSkilde. Andra läsvärda berättelser om försök med pedagogiska projektarbeten och reflexioner i samband därmed är Gutt/Salffner: **Socialisation och språk** (1971, sv övers Liber 1977) samt Projekt Skolesprogs slutrapport **Skoledage** i två band (Unge Pædagoger/GMT 1979) av vilka Band 2 innehåller redogörelser för några försök med projektarbete och en omfattande diskussion i anslutning därtill. Vidare är rapporterna från Stor-PUFF-projektet viktiga, eftersom de torde utgöra den enda grundliga utvärdering av projektarbetsförsök som gjorts här i landet; Sundgren: **Problemorienterade studier – en bildningsväg för folket?** (1978) och slutrapporten som kommer att heta **Folkhögskolan – en folkskola?!** (hösten 1980) kan beställas från Fortbildningsavdelningen i Linköping, Box 249, 581 02 Linköping 1. Därifrån kan man också få ytterligare några rapporter från Stor-PUFF-projektet (Gunnar Sundgren som lett projektet intervjuas i detta nummer av KRUT).

Pedagogiska gruppen

En enligt vår mening exemplarisk framställning av ett projektundervisningsförlopp återfinns i KRUT 7, 1978. Det är Ulf Lindbergs artikel "Arbete som problemområde", som är exemplarisk inte för att undervisningen blev vällyckad, utan för att artikeln gör ordentlig reda för **betingelserna** för undervisningen. Ulf Lindberg tillhör Pedagogiska gruppen, en krets lärare och forskare i Lund, som lämnat flera vägande bidrag till diskussionen om projektarbete, exempelvis Thavenius (red) **Svenska i verkligheten** (Författarförlaget 1977) och Malmgren/Holmberg: **Språk, Litteratur och projektundervisning** (Liber 1979). Pedagogiska gruppen försöker sig nu också på att producera läromedel att användas bl a i samband med projektarbete (Även i mer kommersiella sammanhang producerar f n det undervisningsindustriella komplexet mängder av läromedel för lärare som vill arbeta utan läromedel; kapitalet finner ständigt nya färör).

Bland höstens nyheter hittills kan nämnas två lättlästa böcker: Orrstadius/Wallentin: **Praktikan. Studier med utgångspunkt från verkligheten – erfarenheter från gymnasieskolan** (Brevskolan 1980) samt framförallt Elevförbundets och Sveriges folkhögskoleelevers förbunds idérika **Skolan lever!** (Folksam 1980).

Så långt om redogörelser för erfarenheter från projektarbete. Liksom tidigare i Tyskland och Danmark kan vi säkert framöver vänta oss många publikationer också av ett helt annat slag: sådana som är kritiska mot projektarbete och vill visa på traditionella undervisningsmetoders förtjänster. (Också i USA är denna nya våg av progressivism-kritik mycket tydlig; Niell Postmann, han som tillsammans med Weingarter skrev **Teaching as a subversive activity**, en i raden av de lösliga amerikanska debattböcker som översattes till svenska (Lära för att överleva, Aldus/Bonniers 1974), har nu gjort helt om och hans nya bok heter **Teaching as a conservative activity**).

Erling Lars Dale

Ett lustigt uttryck för denna vindkantring var när Clarté i våras hämtade hit en intet ont anande norsk pedagog, Erling Lars Dale, lotsade honom runt på en odyssey och lanserade honom i massmedierna som "mannen som bytte sida", som kastat "alternativpedagogiken i papperskorgen", och som vetenskapligen visat att projektarbete är en "metod för fördumning". Eftersom vi kände något till vad Dale arbetar med, och läst hans bok **Hva er oppdragelse? En studie i sosialpedagogikk – og et oppgjør med den "alternative pedagogikk"** (Gyldendal Norsk Forlag 1980) och artiklar och manuskript han skrivit, blev vi lite förundrade över den lansering han fick i Sverige. Så KRUT tog tåget till Oslo och pratade med Dale (intervjuv kommer i KRUT 16), och mycket riktigt visade det sig att han utnyttjats av den svenska massmediahögern (se t ex en bisarr understreckare i SvD 29/7 som lovprisar Dales bok för dess samhällsbevarande tendens, utan att med ett ord nämna den kapitalismkritik (Marx, Foucault) som utgör själva fundamentet för alla Dales resonemang – i denna bok än mer uttalat än i de tidigare). Till stora delar stämmer Dales analyser av samhällsförhållandena överens med sådana som återfinns t ex i KRUTs spalter. Och hans kritik av projektarbetsmetoder är inte alls så svepande och oprecisa som massmedierna i Sverige givit sken av. Det är vissa moment i bl a Illeris' resonemang han vänder sig mot, och vissa specifika användningar av projektmetoden, särskilt sådana som förekommer på universitetsutbildningens grundnivå. Och hans invändningar är tänkvärda: Projektorganiserade studier, och slagord som "tvärvetenskaplighet", "deltagarstyrning" förstör de möjligheter till gemensam referensram för de studerande, och yrkesidentitet efter studierna, som en akademisk grundutbildning borde erbjuda. (Jfr nedan Bengt Nermans vidräkning med projekten på journalishögskolan). Däremot kan Dale gott tänka sig att projektarbetsformer kan vara ändamålsenliga efter den inledande universitetsutbildningen, och att de kan vara funktionella i ungdomsskolan, som den ser ut idag. Vad Dale vänder sig mot är att vänstersinnade lärare har illusioner om att medvetandegöra, när de kanske i själva verket bara sysslar med att få undervisningen att flyta – och kanske inte heller har möjligheter att åstadkomma mycket mer än så, på grund av de socialisationsmönster som är förhärskande i samhället. Vidare

vänder sig Dale mot alternativpedagoger som vill önska bort den auktoritet vilken ofrånkomligt är inbyggd i skolan som samhällelig institution, och mot alternativpedagoger som tror att eleverna först måste vara motiverade innan de kan lära något. Ordningsföljden kan mycket väl vara den omvända: först lära in, sen förstå meningen med lärandet, hävdar Dale, återopande sig på Vygotsky.

Bekännelseskriter

Beträffande det sistnämnda, psykologiska antagandet kan man vara oenig med Dale (det är Knud Illeris i sin artikel till detta nummer av KRUT), men i stort är Dales kritik av alternativpedagogiken ojämförligt intressantare än den anti-progressivism-kampanj som bedrivits i svenska massmedia det senaste året; därför har vi velat lyfta fram hans bok som sannolikt utkommer på svenska (Natur och Kultur) så småningom. I Dales efterföljd kan vi sen säkert vänta fler bekännelseskriter från lärare som tappat tron på alternativpedagogiken.

En rapport om ett misslyckande där författaren går åt ett annat håll och istället gör upp räkningen med hela den traditionella skolan är Hans Berg: *Överleva skolan?* (W&W 1980), vari berättas om motspänstiga elever i en skola i Borås, om hur lärarna har kvällskurser i Alternativ Pedagogik och drar igång ett jätteförsök som ska lösa alla problem och som förstås går åt pipan. (Se anmälan i detta nummer av KRUT).

Kjell Askeland

Bland dem som envisas med att fortsätta undersöka

projektorganiseringens möjligheter och gränser vill vi avslutningsvis gärna nämna Kjell Askeland, en av idégivarna bakom RUC (Roskilde universitetscenter), som senare deltog i utvärderingen av RUC (som ströps av det danska undervisningsministeriet – en egendomlig historia; ministeriet håller fortfarande pappren inlåsta), och som åt UHÄ i Sverige samordnat en rad seminarier om projektpedagogik, och som skrivit en mycket läsvärd bok: *Pedagogiskt poem. Om projektorientering i pedagogiken* (Liber 1979). Några av bokens tankar återfinnes i tesform i tidskriften *Forskning om utbildning* 1979:1. Vidare har Kjell Askeland börjat publicera ett material i lösbladssystem, ordnat under stickord som "exemplarisk princip", "läransvar", "grupparbete" osv. (En första bunt stickord kan beställas från UHÄ, Box 45501, 104 30 Sthlm). Till sist bara ett enda exempel på Askelands klagörande resonemang: Han skiljer mellan projekt inom forskning och projekt inom pedagogiken. I det första fallet gör forskaren normalt det han är duktig på: den som är duktig på att intervjua gör det. Det är resultatet, problemlösningen, som räknas. I det andra fallet, i ett *pedagogiskt* projekt, där läroprocessen, kvalificeringen, är det viktiga, är förhållandet det motsatta:

– Nils, du kan intervjua folk, alltså behöver du inte göra det i det här projektet. Du får ta hand om statistiken i stället, för det kan du inte. Genom att arbeta med statistik i det här projektet, under vägledning, är det meningen att du ska lära dig statistik.

(*Forskning och utbildning* 1979:1, s 19)

Johannes Beck till Sverige!

Johannes Beck, som intervjuades i KRUT 13 (en intervju som fortsätter i nästa nummer), kommer till Sverige den 13–19 oktober på inbjudan av bland annat KRUT. På det offentliga möte som arrangeras tillsammans med honom kommer han att prata om sociala förändringar och nya villkor för inlärningsprocesser. Enligt planerna ska han framträda i Malmö och Lund i början av veckan och i Stockholm i slutet (förmodligen på Lärarhögskolan på e.m. torsdagen den 16). Är du intresserad – hör av dig till KRUT!

ANSLAGSTAVLAN

På anslagstavlan informerar vi gratis om offentliga möten, kurser, seminarier, aktioner, kampanjer etc. Arrangörer måste i god tid meddela oss om sina kommande evenemang. Skriv till KRUT, "Anslagstavlan", Klara Norra Kyrkogata 26, 111 22 Sth.

Seco

har producerat ett omfattande material för sin kampanj "Elever mot droger" för skolorna. Kampanjen pågår hela läsåret med bl a drogfria skoldanser, musikfester, temadagar under mottot "För en egenstyrd fritid - mot den kommersiella".

Med namninsamlingar, brev till riksdagsmän och lokal aktiviteter går Seco tills storms mot statlig och kommunal nedrustning av skolan vad gäller läromedel, skolmältider, skolskjutsar, lärarresurser.

Stadsstudier

handlar ett seminarium om i Stockholm den 24-25 oktober. Det vänder sig i första hand till lärare i hela landet som vill arbeta aktivt med "Staden som läromedel" (se art. i KRUT 12). Seminariet leds av Eileen Adams och Ken Baynes, två av Englands mest namnkunniga på detta område. Förfrågningar och anmälan till Stadsstudiegruppen, c/o Riksförbundet för hembygdsvärd, Box 20 031, 104 60 Sth.

Johannes Beck

som intervjuades i KRUT 13 (en intervju som fortsätter i nästa nummer) kommer till Malmö och Stockholm i veckan 13-18 oktober. Han kommer att tala om ändrade sociala villkor för inlärningsprocesser". Se vidare ruta på annan plats i detta nummer.

SOL

Socialistiska skolarbetare - fortsätter sin studiecirkelverksamhet. Under hösten 1980 planeras följande: **Grundcirkel för socialistiska skolarbetare** (Kontakt Kjell Johansson 0758/748 93), **Socialisationsteori** (Kontakt Lars Pettersson 08/69 48 30), **Matematikcirkel** (Kontakt Mikael Gehlin 08/43 83 94, kan förmedla kontakt med andra matematikcirklar ute i landet), **Drama** (Kontakt Rut Hillarp, 08/81 45 63), **KRUT-cirkel** (Kontakt Ann Pettersson, 08/31 26 67).

Vill du fråga allmänt om SOL och dess verksamhet under hösten, kontakta Christel Andersson 08/43 41 05 eller Ann Pettersson, 08/31 26 67. Vi planerar en serie med utåtriktade möten med bestämda teman var fjärde lördag, men i skrivande stund är inte programmet klart. Vi kommer att synas utåt, men RING GÄRNA och fråga!!

Elevförbundet

har mycket igång i höst. Med insamlingar, dagsverken och överskott från skoldanser samlas pengar in till läroböcker för Namibiaflyktingar i samarbete med folkhögskoleelevernas fack. Stöd kan sättas in på pg 441 21 77-0 "Skolböcker till Namibia". Aktionen ska pågå i två år.

I likhet med Seco har man kampanjer igång mot den sociala nedskärningen, som man

menar drabbar arbetarbarn hårdast, och tillsammans med Verdandi ordnas socialpolitiska träffar kring utslagning och drogmissbruk i skolan. Där kritiserar Alkohol-Narkotikaundervisningen för att alltför lite gå in på varför missbruk uppstår.

En drive för att stärka elevfacken på yrkeslinjerna startas. Bl a ges ett specialnummer av Elevforum ut. Där krävs bättre teoretiska kunskaper på yrkeslinjerna, ersättning under praktiken, fackligt utsedda handledare och att elevernas skyddsombud ska ha fulla rättigheter.

En ideologisk

offensiv mot unghögern drar Vpk:s ungdomsförbund, KU, igång i höst. Det räcker inte att gå ut med dagskrav och intressefrågor för att möta den starka högervinden på speciellt gymnasiet, menar man. Högern har skickligt lagt beslag på begrepp som demokrati och frihet och det måste bemötas. I en rad debatter landet runt utmanas Moderat Skolungdom om demokratin i framtiden. Ett "Ungdomens manifest mot högerkrafterna" ges ut och kan beställas hos KU:s förbundscentral, Udevallag 14, 416 70 Göteborg, tel 031-80 16 80.

Sociodramakurser

startas under hösten och nya i vår. Kontakta Anita Sahlin-Henriksson, Nynäsv 54, 136 40 Handen, tel 08/777 59 31.

KRUT

KRUT ges ut av Föreningen Kritisk Utbildningstidskrift, som är obunden till partier och organisationer och består av redaktionsmedlemmarna. Som är:

Donald Broady, Kerstin Degermark, Göran Folin, Görel Hedtjärn, Lena Hellblom, Rut Hillarp, Elisabeth Lundqvist, Lisa Månsson, Mikael Palme, Jan Swaling, Susanne Törneman, Brutus Östling

KRUT utkommer med 4 nummer om året. Helårsprenumeration 45 kr lösnummerpris 15 kr. Postgiro 70 89 89-9.

Klara Norra Kyrkogata 26, 111 22 Sthlm.
Tel: 08-21 70 10.

Ansv. utgivare: Lisa Månsson

Layout och montage: redaktionen
Sättning och tryckning: Ordfront

© Redaktionen plus författarna

ISSN 0347-5409

Borås

Hans Berg
Getholmsg 29
502 55 Borås
Tel 033/11 00 54

Gävle

Ray Nordström
S Kopparslagargatan 46
802 21 Gävle
Tel 026/18 35 41

Göteborg

Bertil Gustafsson.
Pedagogiska Inst LHS
Fack, 431 20 Mölndal
Tel 031/87 80 00/311

Bo Ranman

Forsåkersgatan 47
431 33 Mölndal
Tel 031/87 10 79

Jönköping

Jan Håkan Hansson
Brahegatan 19
552 56 Jönköping
Tel 036/16 41 09

Linköping

Mats Sjöberg
Johannelundsv 17
582 58 Linköping
Tel 013/12 38 49

Luleå

Daniel Wiklund
Västra Parkgatan 13
951 36 Luleå
Tel 0920/292 38

Malmö/Lund

Kerstin Larsson
Illiongränd 86
223 71 Lund
Tel 046/13 11 28

Mariestad

Leif Olin
Södra vägen 40
542 00 Mariestad
Tel 0501/157 57

Mora

Björn Pahlsson
Kruthornsvägen 7
792 00 Mora
Tel 0250/157 93

KRUT kontaktpersoner

Piteå

Lilian Andersson
Värdshusvägen 23
941 44 Piteå
Tel 0911/34695

Stockholm

Lena Hellblom
Sturevägen 1
181 33 Lidingö
Tel 08/767 71 27

Trollhättan

Margareta Svanfelt
Skogvaktaregatan 4
461 33 Trollhättan
Tel 0520/360 61

Umeå

Katja Edfelt
Nydalavägen 24 c
902 35 Umeå
Tel 090-13 63 60

Umeå

Kerstin Hägg
Rödhakevägen 12
902 37 Umeå
Tel 090/12 53 81

Uppsala

Märit Eriksson
Kantorsgatan 26, rum 411
754 24 Uppsala
Tel 018/10 45 30

Örebro

Christer Håkansson
Havrevägen 15
703 76
Örebro
Tel 019/22 60 23

Östersund

Anders Orrje
Snorres Väg 169
832 00 Frösön
Tel 063/436 82

KRUT 15

KRUT 16

Temaredaktion: Donald Broady, Göran Folin, Elisabeth Lundqvist, Mikael Palme, Jan Swaling
Bildarbete: Rut Hillarp, Elisabeth Lundqvist, Jan Swaling.
Tryckt i oktober 1980

kommer ut i december och handlar om "villkor för förändring", om ändrade sociala betingelser för inlärningsprocesser och om institutionsanalys. Det blir bl a intervjuer med Johannes Beck och Erling Lars Dale.

KRUT:

De senaste årens livliga utbildningsdebatt har i stort sett handlat om två saker. För det första beskrivningen av skolan sådan den är: sortering, utslagning, förtryck. För det andra visioner av skolan sådan den borde vara. Men beskrivningar och önskedrömmar räcker inte. För att komma vidare behöver vi kunskaper om varför och hur utbildning och uppfostran bidrar till att kvalificera nästa generation lönarbetare och samhällsmedborgare. Kunskaper om utbildningens samhällsliga funktioner är den nödvändiga grunden för en realistisk utbildningspolitisk strategi.

Denna strategi måste arbetas fram kollektivt. KRUT vill bidra dels med analyser av utbildningens funktioner i samhället, dels genom att förmedla erfarenheter från kampen att förändra skolan och samhället.

Vi som gör KRUT känner väl till denna praktik då vi arbetar inom olika utbildningsområden från förskola till universitet samt inom vårdsektorn.

Intresset för KRUT är stort. Upplagan är nu 10 000 ex per nummer och vi har ca 4 000 prenumeranter.

Att KRUT har nått ut så bra beror på många människors arbete. Vår bas – existerande skolarbetargrupper, andra utbildningspolitiskt verksamma samt våra kontaktpersoner ute i landet – har bidragit genom att diskutera och kritisera artiklar, informera om, sprida och försälja KRUT. Detta arbete måste fortsättas! Skriv några rader till oss om du vill ställa upp som kontaktperson eller ombud.

För att KRUT skall utvecklas vidare krävs dessutom många "gamla" och nya prenumeranter.

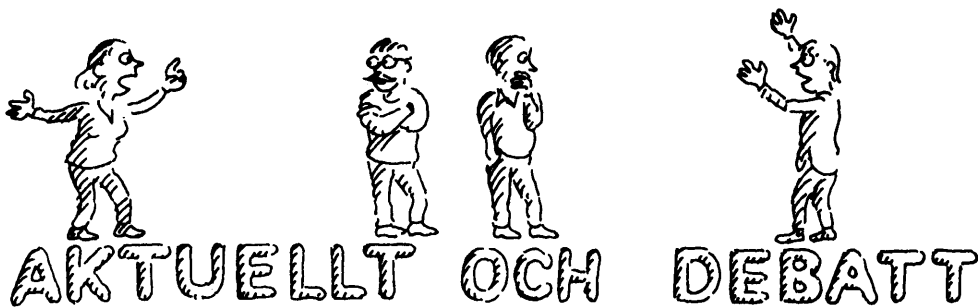
Kamratliga hälsningar
KRUT-redaktionen

KRUT

ett diskussionsforum och ett redskap för progressiva skolarbetare

- Analyser av utbildningsfrågor i ett samhällsperspektiv
- Erfarenheter från kampen för att förändra samhället och skolan
- Anslagstavla för bl a skolarbetarorganisationer
- Presentationer av väsentlig litteratur om utbildning – samhälle

KRUT, Klara N:a Kyrkogata 26, 111 22 Sth. Tel. 08-21 70 10

Har du bidrag till någon av vinjetterna i den här Aktuellt och Debattavdelningen – hör av dig till Rut Hillarp 08/81 45 63 eller Lena Hellblom 08/767 71 27 eller till redaktionen.

Vad vill Mogård med grundskolan?

I våras JO-anmäldes skolöverstyrelsen av elevförbundet (jfr KRUT 14 sid 75f). SÖ bedrev hemlighetsmakeri, och betraktade förslagen till reviderade läroplaner och kursplaner för grundskolan som konfidentiella till dess de MBL-förhandlats av lärarfacken. Så får det inte gå till, över läro- och kursplaner skall politiker, inte SÖ-tjänstemän eller lärarnas fackliga organisationer råda, och debatten ska vara offentlig och öppen, menade Elevförbundet. KRUT instämmer.

Nu i början av hösten var det utbildningsdepartementets tur att utmärka sig. I maj månad

mottog departementet och dess chef Britt Mogård SÖ:s förslag till nya kursplaner för grundskolans ämnen, varefter ridån drogs ner. Inte ett knäpp hördes från departementet förrän i slutet av augusti. Departementet hade då strukit hej vilt i SÖ:s förslag. SÖ-ledningen, som bara fick några dagar på sig att reagera, distribuerade departementets produkt till sina tjänstemän och berörda konsulenter m fl. Uppståndelsen blev stor, departementet hade bokstavligen strukit streck över åtskilliga års arbete till vilket inte bara SÖ-folk utan också många lärare och andra intressenter bidragit. SÖ-

basen Birgitta Ulvhammar ansåg ändå att SÖ borde ligga lågt men andra genomdrev en uppvakning på departementet för att protestera. Så läckte de i vanlig ordning hemliga pappren ut till pressen (DN 11/9, 15/9) vilket åstadkom ytterligare ralbalder.

Förmodligen kommer karusellen att ha snurrat ytterligare några varv innan detta KRUT-nummer når läsarna; departementet har inte sagt sitt sista ord, de papper som varit i omlopp har varit ett s k delningsmaterial som sänts ut

för kommentarer innan den slutliga utformningen av kursplanerna. Men vad än resultatet blir, är den här kontroversen mellan utbildningsväsendets bägge främsta damer intressant som symptom på maktförskjutningar inom statsapparaten. SÖ's inflytande krymper. Frågan är vilka krafter som tar över.

En sak vill vi betona: Det är på intet sätt fel att Britt Mogård och utbildningsdepartementet rumsterar om i kursplaneförslag från SÖ. Sedan decennier har politikerna sagt ja och amen till SÖ's förslag. Här i Krut har vi länge efterlyst att politikerna börjar driva skolpolitik.

Men frågan är **hur** Mogård och hennes departement agerat. Hemlighetsmakeriet har vi redan nämnt. Departementet har inte offentligt redovisat utgångspunkterna för sina ingrepp, som egentligen inte innebär ett eget alternativt förslag: I stort sett har departementet bara strukit ord och passager som man ogillar i SÖ's förslag. Orden som blir kvar mellan strykningarna blir ofta abstrakta och innehållstomma och platta.

Det är dags att ställa frågan: har moderaterna egentligen någon egen skolpolitik? Eller är deras insatser i skoldebatten, i likhet med massmediahögerns kampanjer, bara munväder och ren och skär reaktion, dvs motstånd mot alla förändringar, blandat med fromma förhoppningar om återgång till ett tidigare och mer idylliskt sakernas tillstånd? Ätminstone är det svårt att upptäcka några egna förslag från moderaterna om hur folk som arbetar i skolan kan förhålla sig till den verklighet som är dagens.

Nu är det förstås ingen tillfällighet vad det borgerligt styrda departementet strukit i SÖ:s

kursplaneförslag. Det är blåpenan som kommit till användning. Kursplanen för svenskämnet tillhör de värst åtgångna. Där har allt som har att göra med kritiskt tänkande (eller tänkande överhuvud taget) strukits, liksom sådant som rör yttrandefrihet, demokrati, motstånd mot kommersialism, anknytning till arbetsliv eller verkligheten utanför skolan, möjligheter att använda språket för att påverka och förändra osv. Departementet har strukit formuleringar som "Isolerade formella övningar bör undvikas" och av formuleringen

"Eleverna skall utveckla sin förmåga att leva sig in i andra människors situationer, uppfatta deras syften samt anpassa språk och uppträdande till vad som krävs i olika sammanhang. De skall lära sig de regler som gäller för olika talsituationer och också lära sig att man kan påverka och förbättra dem."

återstår följande sedan blåpenan gjort sitt: "Eleverna skall anpassa språk och uppträdande till vad som krävs i olika sammanhang. De skall lära sig de regler som gäller för olika talsituationer."

Utbildningspolitiskt

Det senaste decenniets forskning och diskussion om svenskämnet och språkutvecklingen förefaller bortblåst (t ex insikten att isolerad formell färdighetsträning är förödande). Och låt vara att den demokratiideo-

logi som ackompanjerat skolreformerna sedan fyrtioalet varit ihålig, den har hursomhelst vid behov kunnat åberopas av framstegsvänliga lärare, elever och föräldrar. Mogård brukar ju hänvisa till att sådant vackert står redan i Mål och riktlinjer, och därför inte behöver upprepas i kursplanerna; men vi trodde att läroplansöversynen bland annat skulle innebära att läroplanens "poesidel" inte längre skulle vara bara fernissa. I synnerhet framöver när en del av kursplansarbetet enligt riksdagsbeslut skall ske lokalt, är det väsentligt att de centralt fastställda planerna verkligen blir substantiella.

Det är också dags att fråga: Kommer Centern och Folkpartiet, vars skolpolitiska programuttalanden trots allt har en annan inriktning, att låta moderaterna hållas? Det är ju inte bara moderaterna som regerar det här landet? Vad säger CUF och FPU? Och vad säger förre skolministern Birgit Rhode? Hon bar ansvaret för den proposition om Lgr 80 som riksdagen antog och som således skall vara styrande för departementets hantering av kursplanerna.

Nu ska man inte övertolka departementets utspel som väl till dels har sin grund i rivalitet med verket, SÖ. Och man ska inte överskatta läroplansskrivandets betydelse; Det är anmärkningsvärt att departementets utspel vållade storm på SÖ samtidigt som Utredningen om läromedelsmarknaden utan att någon reagerade lade fram ett betänkande som innebar fortsatt stöd åt monopolen och trusterna inom läromedelsindustrin – detta betyder nog mer än kursplanerna för hur undervisningen i skolorna faktiskt kommer att se ut.

● För att få hjälp med att tolka vad som egentligen är på väg att hända, har KRUT valt tekningsämnet som exempel, och ställt några frågor till Lars-Olof Jiveskog, Sten Petersson och Gunnar Åsén, forskare vid Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, som sedan länge inom det s k KROK-projektet specialstuderat tekningsämnets undervisning och läroplanshistoria. Kursplaneförslaget för tekningsämnet, eller "Bild" som det heter fr o m Lgr 80, tillhör dem som departementet skurit ned till oigenkänlighet. Vi bad först om en kort karaktäristik av ämnets utveckling under senare år.

– Förenklat kan man kanske säga att ämnet utvecklats från att ha varit ett ämne som handlat om konst och om att låta eleverna uttrycka sig i färg och form till ett ämne där man försökt gripa tag i bilder över huvudtaget som barn och ungdom möter i samhället. Miljökunskap blev t ex nytt moment med 69 års läroplan och i och med SÖ:s senaste förslag har utvecklingen förts vidare så att man försökt skriva anvisningar som kan ge undervisning med ett vidare innehåll. Som vi uppfattar det, utan att ha haft tillfälle att ännu studera det hela i detalj, har ämnet utvecklats mot en förbättrad förankring av innehållet till den bildvärld som omger oss till vardags och till att omfatta också analys och kritisk granskning av bildspråk av olika slag.

Skolministern har ju motiverat departementets strykningar med att SÖ:s förslag var för långa, att kursplanerna för de olika ämnena skall vara mer lika varandra, samt att lärare och föräldrar skall begripa vad som står i dem. Är dessa "tekniska"

argument hela sanningen?

– Ser man lite närmare på vilka förändringar det här är fråga om förefaller det som om det inte bara är fråga om förkortningar. Målformuleringar som till exempel:

"värna om och förverkliga yttrandefriheten",

"skapa alternativ till det kulturutbud som framställs och sprids i rent kommersiellt syfte",

"utveckla elevernas förmåga att påverka miljöer och medverka i planering och utformning av sin arbets- och boendemiljö",

"utveckla sin förståelse för människors skiftande villkor i olika tider och länder",

"bli medvetna om villkor för kulturutbyte mellan människor"

har strukits och ersatts med mål som:

"utveckla elevers form-, färg- och skönhetssinne",

"utveckla elevernas intresse för konst och konsthantverk och göra dem medvetna om konstens (inte människornas! KRUTs anm) skiftande

villkor i olika tider och länder."

Ett helt huvudmoment, "Miljökunskap", är bortklipp ur mål och huvudmoment i departementets förslag. Det är ett omfattande ingrepp. Hur kommenterar ni det?

– Utan att överskatta läroplansskrivandets effekter så skulle borttagandet av miljökunskapen som huvudmoment innebära att en relativt lång ämnestradition bryts. Miljökunskapen är i dag ett centralt inslag i ämnet och har stort utrymme i lärarutbildningen. I utbildningen av högstadie- och gymnasielärare finns miljökunskap med som egen delkurs. Man bör också observera att det var efter påtryckningar från tekningslärare och tekningslärarutbildare som miljökunskapen kom med i Lgr 69. Departementets behandling av det senaste SÖ-förslaget innebär alltså ett avsevärt brott med den pedagogiska och ämnesmetodiska utveckling som startade på 60-talet med tekningslärarkåren som drivande kraft. ■

Donald Broady

